

Eestikeelne kogudusetöö Riias algusaegadest kuni aastani 2020

Ettekande pealkirjas sisalduv mõiste "kogudusetöö" võimaldab teemat käsitleda rohkem sisuliselt ja vähem organisatsioonipõhiselt, ehk siis sõltumata sellest, kas eestikeelne kogudusetöö ühel või teisel ajajärgul on toimunud iseseisva koguduse raames või mitte, ja sõltumata sellest kasutada ka sõna "kogudus".

Eesti kogudus Riias sai alguse juba XVIII sajandil Jakobi kirikus. Koguduse varasemast ajaloost on kirjutanud Tõnu Karma ajakirjas Keel ja Kirjandus (nr 8, 1972) ning Richard Koolmeister Rootsis ilmunud ajakirjas Eesti Kirik (1981 nr 1). Algusaegadest saan anda vaid väga põgusa ülevaate.

Huvitav on täheldada, et seoses kogudusega on Riias varasemalt eestlastest mainitud soomlasi, kes Rootsi ajal, XVII sajandil kuulusid Rootsi vägede koosseisu. Ei ole küll tõendatud, et nende vaimulik teenimine oleks toimunud soome keeles, vaid nad kuulusid Riia Jakobi kirikus tegutsenud rootsi kogudusse. Soomlased lahkusid Riist koos Rootsi vägedega. XVIII sajandil, juba tsaarivalitsuse ajal, rootslaste kogudus jäi tsiviilelanike varal püsima, tasapisi aga hakkas tekkima ka eestlaste kogukond. Nagu varem soomlased, nii liideti nüüd eestlased rootsi kogudusega. XIX sajandi keskpaiku hakkas eestlaste arv Riias jõudsalt kasvama, jõudes I maailmasõja eel oma haripunkti. Selleks ajaks oli ka kogudus kujunenud tervikuna eestikeelseks ja kõigi aegade suurimaks. Enamiku eestlaskonnast moodustasid töölisel ja tõenäoliselt enamiku side kogudusega ei olnud tihe.

I maailmasõja eel ja ajal Riia Jakobi eesti koguduse õpetaja oli Theodor Tallmeister. On märkimisväärne, et tema nimetati ka vastse Eesti Vabariigi esimeseks ametlikuks esindajaks Lätis. Varsti naasis ta aga Eestisse, saades Tallinna Pühavaimu koguduse õpetajaks.

Apostlite järgi Peeter–Pauluse nimeliseks sai kogudus aastal 1918, mil siirdus Jakobi kirikust vabanenud Peeter–Pauluse kirikusse, mis asus vanalinna külje all asuvas garnisonilinnakus ehk Tsitadellis. See kirik võeti koguduselt ära seoses nõukogude sõjaväebaasi tulekuga 1939. aasta sügisel. Läti Vabariigi aastatel teenis kogudust pikka aega õpetaja Arnold Häusler, kes etnilise sakslasena repatrieerus 1938. aastal Saksamaale. Arnold Häusleri sõnadega on KLPR koraal 195 „Mul rõõm on tulla pühakotta” ja 190 „Tänu, kiitust, Issand, Sulle toome”.

Häusleri tööd jätkas õpetaja Otmar Pello, kellele Riia Peeter-Pauluse oli esimene iseseisev koguduseõpetaja koht (1938-1940). Minu isa meenutas, et õpetaja Pellol olnud võimas lauluhääl ja ta laulnud liturgiat väga ilusasti, kuid sedavõrd ooperlikult, et kogudusel olnud raske jääda tõsiseks. Ilmselt püüdis noor vaimulik rakendada kogudusetöös oma parimaid ande, kuid liturgilises laulmises pingutas üle. Sõja aastatel oli Otmar Pello Suure-Jaani koguduse õpetaja, kust siirdus pagulusse. Laevareisil üle Atlandi tutvus Pello lätlasest ametivenna Adolfs Copsiga, kellega koos õnnestus osta Torontos Püha Andrese (Vana-Andrese) kirik. Kuidas see sai võimalikuks, mina ei tea, kuid sellest sai üks neid kohti paguluses, kus läti ja eesti kogudus tegutses koos ühes kirikus. Otmar Pello eluküünal kustus varakult aastal 1971. Hando Runnel on koondanud tema artiklid raamatusse pealkirjaga „Pagulasmütoloogia”, mis ilmus möödunud aastal „Eesti mõtteloo” sarjas. Raamatus on artikleid ja mälestusi kaasvaimulikest, aga ka tuntud muusikutest, ooperiarvustusi, pikem reisikiri ja kirikulooline ülevaade. Kahjuks ei leidu seal mälestusi tema elust ja tööst Riias.

Sõja aastatel tegutses Riia eesti kogudus Reformeeritud kirikus. Koguduse õpetaja aastatel 1940 – 44 oli Edgars Jundzis (1907- 1986), kes teenis ka läti kogudust Eesti Valgas, kuid oli ema poolt eesti päritolu.

Sõjajärgsetel aastatel teenis kogudust jutlustaja Jüri Muul. Ordinatsiooni puudumise tõttu anti talle luba tegutseda aga ainult mentori alluvuses, kelleks määrati õpetaja Roberts Feldmanis (1910 – 2002). Jüri Muulil oli hea kõneand ja suhtlemisoskus. Noorena oli ta reisinud mõnel pool Lääne-Euroopas ning armastas oma reisimälestusi põimida ka jutlustesse. 1940 - te teisest poolest alates on eesti kogudus tegutsenud Jaani (Ristija Johannese) kiriku juures. Algul peeti eestikeelseid teenistusi koguduse leerisaalis, mis asus kiriku Jaani hoovi poolse kõrvalhoone teisel korrusel, sissepääsuga Jaani hoovist. See oli igati sakraalne ruum altari, puldi ja statsionaarsete kirikupinkidega, suurte külgakendega ja praegusest mõnevõrra avaram. Kuuekümnendate alguses aga need ruumid kirikult võõrandati ja sellest ajast peale toimusid ka eestikeelsed teenistused praeguseni kasutatavas käärkambris. Pärast vana leerisaali tagasisaamist kujundas Jaani kogudus selle pühapäevakoli ruumiks.

Mõnikord on väidetud, et nõukogude ajal olid keelustatud kõik eestlaste organisatsioonid Lätis. Üldine poliitika see muidugi oli, ent eesti kogudus jäi erandina siiski püsima. Põhjus võis olla väga lihtne:

tagasihoidlik, oma kirikuta kogudus ei paistnud teiste hulgas võimudele kuidagi silma. Samas tuleb tõdeda, et kogudusega seotud õpetajatel tuli jagada paljude oma kaasaegsete saatust. 1950. aasta aprillis vahistati R. Feldmanis ja 1951. aasta oktoobris E. Jundzis. Mõlemad veetsid mitu aastat Venemaa vangilaagrites. Õpetaja Feldmanis jõudis pagendusest tagasi 1954. aasta novembri lõpul.

Õpetaja Feldmanis eesti keelt ei osanud, mistõttu tema mõju eesti kogudusele ei saanud olla suur. Ta pidas eestlastele vaid mõne läti keelse talituse. Siiski väärrib tema nimi pikemat tähelepanu. Veel enne Teist maailmasõda oli Roberts Feldmanis läti luterliku välismisjoni algataja. XX sajandi viimaseks veerandiks oli ta aga kujunenud oma kiriku mitteametlikuks vaimseks isaks. Sõnaga isa kõnetasid teda mitmedki tema lähedasemad õpilased, tema aga nimetas neid oma poegadeks ja tütardeks, mis on luterlikus kirikus küllaltki tavatu. Läti luterliku kiriku vaimne pale on siia maani suurel määral isa Robertsi ja tema jüngrite kujundatud. Võib-olla ei rajanud ta oma koolkonda, kuid vaimse ärkamise algatas kindlasti. Teoloogina oli professor Feldmanis eeskätt kirikuloolane, kuid on palju kirjutanud ka süstemaatika ja tegeliku usuteaduse valdkonnas. Õpetaja Feldmanise õpetuslik tuum oli minu arvates lihtne – naasmine oma juurte juurde. Läti kirikulugu süvitsi uurinud soome teoloog Jouko Talonen kirjutab: "Konservatiivne teoloog Feldmanis oma elu õhtul üha enam lähenes konfessionaalsele luterlusele, säilitades siiski iseseisva „euroteoloogi" hoiaku suhetes Ameerika konfessionaalsete luterlike kirikutega (*Lutheran Church Missouri Synod, Evangelical Lutheran Synod*), kes alates 1992. aastast saavutasid tähelepanudava mõju Lätis." Samas mulle teadaolevalt ei olnud õpetaja Feldmanis naiste ordineerimise vastane. Ise tundsin ma professor Feldmanist seitsmekümnendate lõpust, kuid väga pikalt tema läheduses ei viibinud. Meelde on sööbinud lause, mida ta kord eravestluses mulle ütles: "Kui üks jumalakoda ei ole enam jumalakoda, siis parem olgu juba nii, et kivid kisendavad." Küllap on see seisukoht vaieldav, sest keda need „kisendavad kivid" kõnetavad, keda mitte. Kuid arvestada tuleb, millistes oludes oli see öeldud. Ja veel. Aeg-ajalt olen kohanud lätlaste hulgas inimesi, kes on mitte lihtsalt mõistvad ja osavõtlikud, vaid kelles olen tajunud ka siiralt südamlikkust soojust eestlaste vastu, mis on teenimatu ja mulle seletamatu. Niisugune helge inimene oli Roberts Feldmanis.

Õpetaja Jundzis pärast vabanemist vangilaagrist 1959. aastal määrati taas teenima ka eesti kogudust. Jüri Muul, väidetavalt kibestunud sellisest asjade arengust, jäi eesti koguduse osadusest kõrvale kuni oma surmani aastal 1976. Õpetaja Jundzis aga teenis eesti kogudust edasi, kuni ootamatult kutsuti igavikku 21. oktoobril 1986. Taasiseseisvumisele ja oma poja tõusmisele Läti Vabariigi kaitseministriks ta enam kaasa elada ei saanud. Edgars Jundzise põhikogudus ja elukoht oli Jaunpiebalga. Kuu teisel pühapäeval teenis ta aga Riias eesti kogudust. Jumalateenistus toimus käärkambris ja algas siis kell 10 – samal ajal läti keelse põhikoguduse jumalateenistusega kirikus. Käärkambrist lahutab kiriku kooriruumist üksainus vaheuks, kuid läbikostvad helid ei mõjunud häirivalt, vaid kajana teineteist toetavalt. Õpetaja Jundzis oli kirglik läti kultuuripatrioot, aga teenis ka eesti kogudust hoole ja armastusega. Ühtlasi oli ta Uue Testamendi professor Läti ELK Usuteaduse Seminaris. Seminar tegutses sealsamas Jaani koguduse majas ja sessinädal enamasti kas eelnes või järgnes eestikeelse jumalateenistusega pühapäevale, mistõttu õpetaja sai oma töid ja sõite ühendada. Teoloogina oli õpetaja Jundzis pigem uuendusmeelne, mitte konservatiiv. Samas jäi ta alalhoidlikuks kogudusetöös. Võin öelda, et see on minu üldine mulje eelmiste põlvkondade vaimulikest, keda olen tundnud või tundma õppinud, et oma vaadetelt ka uuendusmeelsemad nende hulgas jäid oma kogudusetöös alalhoidlikuks. Niipalju kui mäletan, oli eesti koguduse jumalateenistus õpetaja Jundzise ajal läbi aastate ikka püsivalt kuu teisel pühapäeval. Lähtuvalt sellisest ajastusest pühitseti oktoobris alati lõikustänapüha, maikuu aga emadepäeva. Viimane kandis mingil määral ka rahvuspüha kuvandit ajal, mil rahvuslike tähtpäevade tähistamine ei tulnud kõne allagi. Tagantjärele tarkusena hindan neid seiku tähtsaks järjepidevuse hoidmise mõttes. Kahjuks oma teenimise ajal ma seda alahindasin ja kuu pühapäeva perioodiliselt muutsin, sobitades oma ülesannetega Eestis.

Kogudusetöö järjepidevuse hoidmisel oli kahtlemata oluline osa ka koguduse juhatusel, esmajoones esimeestel. Olgu tänuga nimetatud mulle teadaolevate esimeeste nimed eelnevast perioodist. Need on: Arnold Tinnoff (aastatel 1939-1952), Paul Kadarik (1953-1959), Mihkel Võsa (1959-1961), Hans Rebane (1961-1967), Aleksander Aksik (1967-1979) ja Jaak Sisask (1979-1987). Kahtlemata väärivad tänu paljud teisedki kogudusetöös kaasa aidanud vabatahtlikud, olgu nendest nimeliselt ära märgitud Minna Vihvelin, ustav kirikuteener rasketel aastatel 1939-1962. Organistide nimed ei ole paraku säilinud. Need vahetusid ja enamik neist olid lätlased.

Minu isa Elmar Johanson valiti koguduse juhatusse kassapidajaks 1941. aastal. Ta ei olnud kunagi koguduse esimees, ent kassapidajaks valiti ikka tagasi, jäädes täitma seda kohta kuni aastani 1986, ehkki esimehed

vahetusid. Hiljem isa möönis, et selles ametis oli tema peamine mure tagada, et koguduse õpetaja ja organist saaksid alati oma töötasu kätte.

Praegune Eesti Teaduste Akadeemia president akadeemik Tarmo Soomere edendas üliõpilasena nõukogude oludes mitmel viisil kirikutööd. Muuhulgas korraldas ta plaadimuusika tunde – esmalt Tallinna Pühavaimu kirikus, aga peatselt üle kogu Eesti. Kuulata sai kristliku muusika suurteoseid, mis plaadistatud enamasti "sotsialistliku sõprusühenduse" maades ja olid suhteliselt kättesaadavad. Lisaks muusikale endale seisnes missioneeriv toime ka selles, et Tarmo tõlkis muusikateoste vaimulikud tekstid eesti keelde ning luges need ette enne ettekannet ja osade vahel. Sellise muusikatunni tegi Tarmo kord ka Riia Jeesuse kirikus, kus mina siis omakorda tõlkisin Liszti oratooriumi Kristus teksti läti keelde ja lugesin selle ette. Kuulajaid jagus.

Kaheksakümnendate alguspoolelt meenuvad kaks eestlaste külaskäiku Riiga. 8. novembril 1981 jutlustas Riia Jaani kirikus Viljandi Pauluse koguduse õpetaja Ivar-Jaak Salumäe ja laulis ansambel Hingeleib Anne-Mai Salumäe juhatusel (ka läti kogudusele). 2. juulil 1983 aga jutlustas Riias Märjamaa koguduse õpetaja Priit Rannut ja laulis ansambel Oikumene Eve Lendi juhatusel. See toimus Katlakalnsi kirikus, õpetaja Feldmanise põhikoguduses.

Olles meenutanud neid helgeid hetki sovetliku hämaruse ajastust, jõuame välja uude ärkamisaega, mil aktiveerus ka eestlaste tegevus Lätis. 14. detsembril 1988 registreeris Läti NSV Justiitsministeerium Läti Eesti Seltsi (vabariigiaegse Riia Eesti Hariduse ja Abiandmise Seltsi õigusjärglane). 20. septembril 1989 alustas tööd Riia Eesti Kool. Nende ja teiste saavutuste taga olid paljude Läti eestlaste ühised jõupingutused. Olgu siinkohal nimetatud ainult võtmeisikuks osutunud Leili Utno, kes oli ka koguduse taastajate hulgas ja kellest sai esimene Eesti suursaadik Lätis pärast taasiseseisvumist. Peapiiskop Kuno Pajula õnnistusega taasalustasime Riia eesti koguduse tegevust jumalateenistusega Jaani kirikus 29. oktoobril 1989. Sellel esimesel teenistusel jutlustas õpetaja Villu Jürjo, kes tollal teenis Urvaste kogudust. Lisaks tõi Eestist muusikalise tervituse noorte lauluduo Mõisaküla kogudusest. Seitsaadik toimus eestikeelne jumalateenistus iga kuu. Juba jõuluteenistusel oli kaastegev eesti seltsi segakoor. Esimesed viis leerilast said õnnistatud nelipühäl, 17. juunil 1990.

28. septembril 1990 käisin Eesti Muinsuskaitse seltsi eestvedamisel taaspühitsemas mõnda sõjas Landeswehri vastu langenud eesti sõjameeste matmispaika Cesise (Võnnu) ja Salaspilsi vahelisel alal. Koguduse

registreerimise avaldusele andis oma allkirja 29 inimest ning Läti Vabariigi Justiitsministeerium registreeris koguduse 31. märtsil 1992.

Iga koguduse suurim vara on tema liikmed. Riia eesti koguduse taastamisjärgsed esimehed olid Paul Rätsep, Tiiu Plauča ja Aino Šķerberga. Meenutan neid tänuga, kes nüüdseks meie hulgast kõik juba lahkunud. Koguduse organistina on enam kui 30 aasta vältel tegutsenud Valgast pärit Raita Krilova, kes on klaveripedagoog Riia Mediņši-nimelises Muusikakeskkoolis. Olles rahvuselt lätlane, tunneb ta end sama koduselt ka eesti seltskonnas. Raita laulis eesti seltsi segakooris ja oli selle koormeister. Vajaduse korral sõitis minuga kaasa ja mängis orelit minu abikaasa Ruth Johanson. Koguduse kassapidaja kogu selle aja vältel oli Ilse Purēna, väga aus ja hoolas inimene. Algusaastatel pühendus palju kogudusetööle ka eesti kooli õpetaja ja varsti kooli direktoriks määratud Urve Aivare, kes protokollis juhatusel koosolekuid, aga organiseeris korduvalt ka kooli koori või ansambli jumalateenistusele laulma. Lisaks neile ja ka mitmele nimetamata heale kaastöölisele meenutan veelkord oma isa, kes aitas mitmeti kaasa nii koguduse kui seltsi tegevusele ja hoidis mind alati kursis nii seltsis kui Läti kirikuelus toimuvaga.

Millised on olnud eredamad hetked Riia eesti koguduse elus? Siin tasub meenutada neid kordi, mil kogudust külastasid silmapaistvad või vähem silmapaistvad inimesed Eestist, sest see tekitab alati elevust ja toob koguduse rutiinist välja. Üks selline kord oli näiteks 27. november 1994, mil pärast jumalateenistust luges oma vaimulikku luulet Johani Hint. 22. oktoobril 1995 aga külastas kogudust ja jutlustas EELK peapiiskop Jaan Kiivit. Tallinna Püha Vaimu koguduse õpetaja Gustav Peeter Piir tegi seda omakorda 4. oktoobril 1998. Novembris 1999 oli Riia kogudusel esimene kokkupuude EELK Misjonikeskusega, kui viimane annetas Läti eestlastele hulga raamatuid. Kirikulised said pärast teenistust raamatutega põgusalt tutvuda, siis toimetati need edasi seltsi raamatukokku. 8. oktoobril 2000 külastas kogudust peasekretär Airi Võsandi ja veel kolm inimest EELK Misjonikeskusest. 11. novembril 2001 aga jutlustas kogudusele Misjonikeskuse uus peasekretär Kadri Lääs ja laulis EELK Misjonikoor Maarja Vardja juhatusel. Koor laulis jumalateenistusel ka Riia Jeesuse kirikus. 13. aprillil 2003 laulis eesti jumalateenistusel Märjamaa koguduse koor, 25. septembril 2005 aga jutlustas Vigala koguduse õpetaja Kristiina Jõgi. 25. septembril 2011 laulis Riia Jaani kirikus omakorda Tallinna Püha Vaimu koguduse kammerkoor Riho Ridbecki juhatusel ja orelit mängis Kristiina Hoidre.

2014. aasta jõuluteenistusel laulis viimast korda kirikus Läti Eesti Seltsi

segakoor. Selleks ajaks koori jõud oli ammenud. Oma 25 tegevusaasta vältel oli segakoor Leelo pidevalt kogudusega seotud – seda juba mitme koguduseliikmest laulja kaudu. Koorijuhid vahetusid ja olid enamasti lätlased, kõige kauem juhatas koori Jānis Brants. Koor laulis peaaegu alati jõuluteenistusel, aga korduvalt ka teistel kirikupühadel või Eesti Vabariigi aastapäeval, isegi mõnel matusel. Tagantjärele hinnates olen veendunud, et just see traditsiooniks kujunenud koostöö seltsi kooriga ja mingil ajal ka kooli kooriga oli koguduse elu suursündmus. Teine koguduse ja seltsi koostöö vorm, mis toimis ligi 20 aastat, oli kevadised ja sügised ühised koristustalgud Riia Metsakalmistu endises eesti sektoris. Paraku jäi seegi traditsioon mitmel põhjusel soiku.

Lisaks kõigele mainitule puudutas koguduse elu mõistagi ka ainukordne suurüritus – IX Ülemaailmsed Eesti Päevad ehk ESTO Riias aastal 2004. Päevade raames toimus kaks jumalateenistust: avapäeval 27. juunil kontserdisaalis Ave Sol (endine Peeter-Pauluse kirik) ning lõpupäeval 30. juunil Jaani kirikus. Jumalateenistustel teenisid ja jutlustasid EELK kõrgemad vaimulikud – piiskopid ja assessorid. Avapäeva teenistusest võttis osa ka president Arnold Rüütel. Laulis Eesti Meestelaulu Seltsi poistekoor Kalev, organist oli Ene Salumäe. Lõputeenistusel kanti läti muusikute poolt ette Helen Tobias-Duesbergi Reekviem. Mõlemad teenistused ja ESTO päevad tervikuna mõjusid kahtlemata võimsa sündmusena. Kuid ma ei julge kinnitada, et see andis olulise impulssi Läti eestlaste edasiseks tegevuseks.

Riia eesti kogudusele on olnud suureks toeks väga soojad suhted kohaliku Jaani kogudusega. Juba tegevuse taastamisel 1989. aastal oli läti kogudus igati vastutulelik. Suhted püsisid head ka koguduse juhatuse ja õpetajate vahetudes. Saim kasutada nii käärkambrit kui ka kirikut väga soodsal suulisel kokkuleppel. Kiriku monumentaalses renessansstiilis kooriruumis massiivse barokkaltari ees ei tunne väikene kogudus ehk end eriti mugavalt, seevastu ristilöödud Önnistegija käärkambri altaripildil on väga inimlikus mõõtnes. Kohalik Jaani kogudus on eestikeelsesse jumalateenistusse alati pieteediga suhtunud. See on üks elujõulisemaid ja tegusamaid kogudusi Riias. Kahjuks oli eesti koguduse suundumus vastupidine, meie sajandi teisel aastakümnel toimus pidev taandareng. Aastatel 1990 kuni 2011 sai ristitud 25 inimest, enamik neist lapsed, kuid peaaegu kõik ristimistalitused tuli pidada läti keeles. Hiljem pole ristimisi enam olnud. Leeriõnnistuse said ajavahemikus 1990. kuni 2006. aastani 20 inimest, nendest enamik aga juba keskealised või vanemad. Seejärel pole koguduse juurdekasvu enam olnud.

Iga välismaal üleskasvanud eestlane mõistab, milline korvamatu väärtus on tema vanemate kodus kõneldud eesti keelel. Tunnustust väärivad ka need lapsevanemad, enamasti emad, kes oma keelt õpetavad segaperekonnas kasvavatele lastele. Neil aga seisab varem või hiljem ees vaba, kuid raske valik rahvuse pinnal. Ning elu on näidanud, et valik langeb valdavalt selle rahvuse kasuks, kelle keskel elatakse.

Riia koguduse kogemuse põhjal julgen üldistada, et välismaal eesti koguduse juures püsimiseks peab inimesel olema piisavalt nii keelelist kui usulist motivatsiooni. Viimast võib mõjutada veel see, et sageli on abikaasadel erinev mitte ainult keel ja rahvus, vaid ka konfessioon. Riias on eestikeelsetest jumalateenistustest osa võtnud ka estofiilid. Näiteks eesti keelt õppiv läti luterlane või õigeusklik, oma juuri väärtustav venelane, kes vaid veerandi võrra eesti päritolu. Nende motivatsioon võiks olla eestlastele eeskujuks.

Viirusepandeemia ei olnud kogudusetöö kahanemise põhjus, ta vaid kiirendas seda protsessi. 2020. aastal toimus Riias piirangute tõttu ainult neli eesti koguduse teenistust ja nendest osavõtjate arv oli minimaalne. Minu otsus oma tegevus Riias lõpetada ei tekkinud kohe ja kergekäeliselt, vaid küpses pandeemia jätkudes mitme kuu jooksul.

Nüüd on rõõm tõdeda, et minu süngemad prognoosid on nurjunud ja eestikeelne kogudusetöö Riias taastatud, seda tänu piiskop Tiit Salumäe ja Misjonikeskuse juhataja Leevi Reinaru algatusele ning õpetaja Margus Suvi innukusele. Ilmselt on palju teisigi toetajaid, ilma kelle abita ka tänane üritus ei oleks olnud võimalik. Küllap ütleb teile tänusõnad õpetaja Margus ise. Mina vaid kordan seda, mida nentisin ka oma tegevust Riias lõpetades: Jumala käes on kõik asjad võimalikud. Eestikeelses kogudusetöös Riias on pikemaid vaheaegu olnud ka varem. Tänu Jumalale, kes on lubanud uuesti alustada. Soovin õnnistatud jätku sellele uuele algusele!

Valdek Johanson,
Riia eesti koguduse (kuulutuspunkti) hooldajaõpetaja 1989-2020

Ette kantud minikonverentsil
Riia Jaani kirikus 09.09.2023